

1 Zarůstající mezofilní louky v EVL Hradiště. Bez pravidelného sečení většina porostů podléhá sukcesí dřevin.

NATUROVÉ LOUKY A

Různé travinné formace, zahrnující louky, pastviny, stepní trávníky, vegetaci vátých písků, vřesoviště či slaniska, tvoří asi třetinu z 61 typů evropských habitatů, vyskytujících se v ČR. Většinou jde o sekundární vegetaci, tedy porosty vyvinuté na místě původních lesů vlivem lidské činnosti (kácení, vypalování, kosení, pastva). Vyskytují se však mezi nimi i víceméně přirozené travinné vegetační typy (např. skalní trávníky či subalpínské nivy) a také řada typů polopřirozených travinobylinných společenstev, které od poslední doby ledové lesem ještě zcela nezarostly, avšak zpravidla již za nějakého přispění člověka. Takovou polopřirozenou vegetaci představují třeba suché trávníky na mělkých půdách zejména v polohách teplomilných doubrav.

ZÁKLADNÍ TYPY LUK

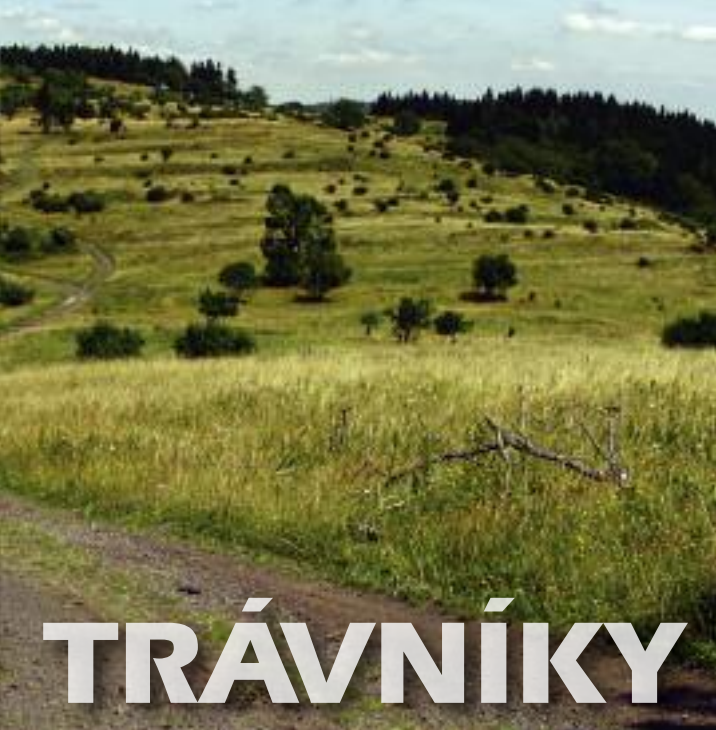
Již od neoliticke zemědělské revoluce formuje dlouhodobé lidské hospodaření v krajině vegetační typy do široké škály ustálených společenstev (fytocenóz), charakteristických různými dominantami a účastí více či méně ekologicky vyhraněných druhů. Fytcenologie (vědní disciplína zabývající se popisem a tříděním rostlinných společenstev) díky tomu rozlišuje podle příbuzného druhového složení a podobnosti stanovištních podmínek několik základních skupin luční vegetace. A téměř v každé skupině lze najít některé z evropsky významných typů přírodních stanovišť, pro které jsou vyhlášována chráněná území v síti Natura 2000. Předmětem ochrany těchto lokalit mohou být i vybrané luční druhy rostlin. Travinné biotopy jsou ovšem také prostředím pro život mnoha živočišných druhů a také ty mohou být předmětem „naturové“ ochrany.

Vlhké a mezofilní louky, tedy v našich krajích nejběžnější travinné biotopy od nížin až do horských poloh, jsou přímo podmíněné pravidelným sklizením biomasy člověkem (zpravidla sečením, případně i pastvou). Bez tohoto hospodaření dochází na většině lokalit poměrně rychle k zarůstání dřevinami a tato stanoviště přes křovinatá sukcesní stadia směřují k přirozené lesní vegetaci, ať už ji v minulosti tvořily doubravy, dubohabřiny či bučiny. Podobné je to s pravidelně zaplavovanými loukami v úvalech velkých řek v nížinách – ty bez vhodného managementu obvykle sukcesně směřují k lužním lesům. Vysokohorské louky, obsazující i subalpínské a alpínské polohy, utvářené v minulosti lukařením (tedy sečením na píci i letní pastvou dobytka), podléhají sukcesí podstatně pomaleji. Přesto patří horské typy luk mezi celoevropsky nejvíce ohrožené, a proto jsou chráněné i v soustavě Natura 2000.

HORSKÉ LOUKY

V rámci evropské soustavy Natura 2000 jsou za prioritní typ stanoviště považovány nízkostébelné, živinami chudé, ale druhově zpravidla velmi pestré smilkové louky. Vyskytují se již od podhorských poloh, najdeme je ale hlavně v horách jako náhradní vegetaci po acidofilních bučinách a smrčínách, případně po porostech kleče v subalpínském pásmu. Pro tyto louky je typická kombinace alpínských druhů sestupujících do nižších nadmořských výšek a naopak podhorských druhů vystupujících do vyšších poloh. Mnoho rostlin v takových porostech patří k vzácným a ohroženým druhům – z nich můžeme uvést třeba známou prhu arniku, violku žlutou sudetskou, jestřábník alpínský nebo vzácnou lněnku alpínskou. Ohrožení smilkových trávníků spočívá zejména v opouštění luk a pastvin. Tyto louky se sice většinou nemění v zapojený les a jejich obhospodařování nemusí být tak pravidelné, avšak ponecháním zcela bez dřívějšího managementu postupně dochází k jejich zarůstání konkurenčně silnými druhy – nejčastěji třtinou chloupkatou. S tím je spojeno druhové ochuzování o druhy, které v konkurenci šířících se trav neobstojí. Mohou také zarůstat kosodřevinou či jinými agresivními dominantami, což jejich stav nijak nezlepšuje.

Tradiční sečené louky v horských oblastech (nazývané také trojštětové podle jedné z nejběžnější zastoupených trav – trojštětu žlutavého) byly dlouhodobě hospodářsky využívány. Na rozdíl od acidofilních smilkových trávníků jsou trojštětové louky poměrně dobře zásobeny živinami a v minulosti dokonce bývaly i extenzivně hnojené – to však bylo v době, kdy na jejich produkci píce bylo existenčně závislé zemědělské obyvatelstvo našich pohraničních horstev. Podle místních podmínek bývaly využívány jako jedno- až dvojsečné louky a příležitostně i přepásány. Díky

TRÁVNÍKY

2

4

3

5

2 Na živinami chudých horských smilkových loukách roste např. prha arnika.

3 Druhově bohaté horské louky v EVL Krkonoše hostí i endemický zvonek český. Snímek pochází z Pece pod Sněžkou (naše nejvyšší hora v pozadí).

4 Květ zvonku českého je nově i součástí loga KRNP.

5 V šumavských porostech trojštětových luk je vedle rdesna hadího kořenu typický výskyt zvonečnicku černého.

obsahu živin se v nich uplatňují i náročnější druhy bylin, jako jsou kakost lesní, rdesno hadí kořen, třezalka skvrnitá, zvonečník klasnatý apod. Nadměrné hromadění živin v důsledku neobhospodařování však na těchto loukách vede často k šíření nežádoucích druhů, třeba šťovíku alpského.

Největší rozlohy obou uvedených typů luk u nás najdeme na Šumavě. Typickými druhy jsou v nich nápadný hořec panonský (zvaný také h. šumavský), zvonečník černý, prha arnika nebo chrpa parukářka. Dobře zachovalé a druhovým složením unikátní

porosty horských luk se vyskytují také v EVL Krkonoše. Ochranařsky asi nejvýznamnějším druhem ve zdejších porostech je endemický zvonek český, který roste výhradně v Krkonoších. Tento zvonek byl z iniciativy České republiky zařazen mezi evropsky významné druhy a je tedy jedním z předmětů ochrany Krkonoš jako lokality celoevropského významu. Tento zvonek se k letošnímu padesátému výročí založení Krkonošského národního parku dostal i do nového loga KRNP. Cenné porosty s unikátním druhovým složením se ovšem vyskytují také v Krušných horách. Krušnohorské louky, na nichž často dominuje koprník štětinolistý, jsou chráněny hned v sedmi evropsky významných lokalitách – EVL Krušnohorské plató, Východní Krušnohoří, Klínovecké Krušnohoří, Na Loučkách, Rudné, Vysoká Pec a Pernink.

STŘÍDAVĚ VLHKÉ LOUKY

Sejdeme-li z horských poloh do podhůří a pahorkatin, setkáme se často s loukami na střídavě zamokřovaných stanovištích, kde hladina podzemní vody v průběhu roku silně kolísá. Nedošlo-li v minulosti k jejich plošnému odvodnění, zpomalují zde zpravidla jílovité půdy odtok vody a dochází k občasnému zamokření; během léta ale může docházet i k přechodnému vysychání. Na tyto podmínky se adaptovala řada lučních druhů, které utvářejí typický

6 Koprnicková louka s vzácným hvozdíkem lesním v EVL Východní Krušnohoří.

7 Čertkus luční je druh střídavě vlhkých luk. V západních Čechách je navíc důležitý jako živná rostlina naturového motýla hnědáška chrastavcového.

8 Chřástal polní je druhem vyhledávaným extenzivně sečené louky.

9 I na jižní Moravě, kde kolonie čápů bílých hnízdí v lužních lesích, využívají čápi s oblibou pro sběr potravy kosené louky.

PTAČÍ OBYVATELÉ EXTENZIVNÍCH LUK

Význam šetrných (extenzivních) zemědělských přístupů v ochraně lokalit lučních biotopů v soustavě Natura 2000 souvisí také s vyhledáváním ptačích oblastí. Právě vojenské újezdy (vedle již zmíněných Boletic a Libavé i VÚ Hradiště) a chráněná území (Šumava, Krkonoše, Labské pískovce, Beskydy, Jeseníky), kde zůstaly dochovány louky obhospodařované tradičně, jsou

ráz těchto luk. Dominantou bývá bezkoleneček rákosovitý (odtud název bezkolencové louky), ale vyskytuje se zde mnoho zajímavých rostlinných druhů – kosatec sibiřský, bukvice lékařská či čertkus luční. Posledně jmenovaný druh je zároveň živnou rostlinou vzácného motýla hnědáška chrastavcového, který se v ČR vyskytuje prakticky pouze v Karlovarském kraji (zde je pro něho vyhlášeno přes 20 EVL). Další druhy lučních motýlů reprezentují modrásci bahenní a očkovaný či ohniváček černočárny.

Bezkolencové louky jsou nejčastější v západní a jihozápadní části území, největší rozlohy se nacházejí v oblasti mezi Šumavou, Třeboňskem a Brdy, kde rostou po stovkách hektarů (EVL Šumava, Boletice, Blanský les, EVL Borkovická blata na Třeboňsku atd.). Předmětem ochrany jsou i na lokalitách na ostatním území ČR, na Moravě nejvíce v EVL Libavá. Fakt, že tři z jmenovaných významných oblastí (Brdy, Boletice i Libavá) jsou zároveň vojenskými újezdy, je dán historií těchto území, kde neproběhly plošné meliorace luk a nikdy nebylo zavedeno intenzivní zemědělství.

v současnosti hlavními útočišti chřástala polního. Tento ptačí druh je ohrožen hlavně intenzivními technikami seče luk. Chřástal hnízdí na vlhkých loukách, pastvinách a ladech od nížin až do vyšších poloh, a to od května až do července. Při kosení luk v červnu či červenci tak dochází k velkým ztrátám na hnízdech i mláďatech zejména tam, kde seč probíhá díky moderní technice rychle a na většině luk naráz.

Dalším druhem, pro nějž jsou louky důležitou součástí biotopu, je čáp bílý. Čápi, ať už obývající lidská sídla, nebo hnízdící v původním prostředí (jihomoravské kolonie v tamních lužních lesích), vyhledávají potravu v otevřené krajině s loukami, vodními toky a nádržemi. Vhodné podmínky nacházejí i na zaplavovaných loukách, jichž je právě na jihu Moravy dostatek. K nejvýznamnějším lokalitám z hlediska výskytu stanoviště pravidelně zaplavovaných nivních luk říčních údolí a zároveň územím s hojným výskytem kolonií čápů patří tak patří EVL Soutok – Podluží, resp. PO Soutok – Podluží. Zaplavované louky (několikrát ročně sekané) jsou významným předmětem ochrany

10 Součástí EVL Blanský les jsou i suché trávníky Vyšenských kopců s dominantami sveřepem vzpřímeným a žebřicí pyrenejskou.

11 Pohled z minaretu v Lednickém parku na přilehlé pravidelně zaplavované louky, které jsou zde předmětem ochrany EVL Niva Dyje.

i v EVL Niva Dyje, kde můžeme čápy také pravidelně pozorovat. A to i v hojně navštěvovaném Lednickém zámeckém parku, třeba pár stovek metrů od populárního minaretu.

SUCHÉ LOUKY

Abychom při výčtu lučních naturových habitatů nevynechali sušší louky, připomeňme si nakonec ještě suché typy trávníků. Jde o obvykle druhově bohatou vegetaci, tvořící sekundární společenstva na středně hlubokých až hlubokých půdách. Vedle

travin (válečky prapořité, sveřepu vzpřímeného, kostřav a kavylů) je v této vegetaci význačná účast teplo- a suchomilných bylin. Běžné jsou např. úročník bolhoj, devaterník velkokvětý, chrpa latnatá, z vzácnějších druhů jmenujme žebřicí pyrenejskou apod. V Bílých Karpatech jsou tyto porosty význačné výskytem vstavačovitých, jinak je tento typ luk dosti častý v Českém Středohoří a Doupovských horách (včetně EVL Hradiště). Významné výskyty jsou chráněny i na vápnitých podkladech v okolí Českého Krumlova v EVL Blanský les.